

Необхідність та шляхи реорганізаційних перетворень у банківській системі України за умов інтернаціоналізації банківського бізнесу / Ольга Владимир // Галицький економічний вісник — Тернопіль : ТНТУ, 2014. — Том 44. — № 1. — С. 115-124. — (Фінансово-обліково-аналітичні аспекти).

УДК 336.71

Ольга ВЛАДИМИР

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ШЛЯХИ РЕОГАНІЗАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

Резюме. Розглянуто частку та структуру іноземного капіталу у банківській системі України, визначено його позитивний та негативний вплив на розвиток валютного ринку та банківської системи загалом. Проведено порівняльний аналіз діяльності вітчизняних банків та банків з іноземним капіталом, обґрунтовано необхідність та можливі шляхи зміцнення позицій вітчизняних банків на валютному ринку України. Обґрунтовано необхідність підвищення рівня капіталізації вітчизняних банків шляхом реорганізаційних перетворень: утворення вітчизняних як банківських, так і небанківських (на основі банку) холдингів, створення тимчасових об'єднань вітчизняних та іноземних банків з метою обслуговування конкретних проектів міжнародного чи інноваційного характеру. Наголошено на необхідності підвищення професіоналізму ведення вітчизняного банківського бізнесу шляхом удосконалення методів та підвищення якості обслуговування клієнтів, впровадження нових операцій та нових технологій ведення банківської діяльності.

Ключові слова: вітчизняні банки, іноземні банки, іноземний капітал, валютний ринок, банківська система, Національний банк України.

Olha VLADYMYR

NECESSITY AND WAYS OF UKRAINIAN BANKING SYSTEM REORGANIZATION UNDER CONDITIONS OF BANKING BUSINESS INTERNATIONALIZATION

Summary. The article deals with the structure and proportion of foreign capital in the banking system of Ukraine, defined by its positive and negative impact on the foreign exchange market and the banking system as a whole. Excessive isolation of the banking system of Ukraine from foreign capital leads to resources restriction on the domestic currency market and to a decrease the competitiveness of banks. The comparative analysis of domestic banks and banks with foreign capital is performed in the article, the necessity and possible ways to strengthen the position of domestic banks on the foreign currency market of Ukraine are justified. The necessity of raising the level of domestic banks capitalization through reorganization changes such as the domestic bank and non-bank holding companies formation, temporary associations of domestic and foreign banks in order to serve specific international or innovative projects is well-grounded in the article. The following positive aspects of domestic banks consolidation are named: strengthening of the bank's financial stability, increasing the opportunities for compliance with regulatory requirements and fulfillment of regulatory measures taken by the National Bank of Ukraine, development of market conditions, rising of competitive struggle, improving of banking services, expanding the range of foreign exchange services and reduce their costs, raise barriers to entry of weak players at the market. The negative consolidation of banks named the danger of market monopolization. The necessity of improvement in the professionalism of doing domestic banking business through using the effective methods of customers' service, new operations and new technologies in banking activities are emphasized.

Key words: domestic banks, foreign banks, foreign capital, foreign currency market, the banking system, the National Bank of Ukraine.

Постановка проблеми. Одним із головних напрямків банківського бізнесу, який важко розвивати, вдосконалювати та поглиблювати без інтеграції у зовнішній світ, без проникнення на внутрішні ринки іноземних банків виступає валютна діяльність. Вітчизняна банківська система однією з перших включилась у процес прискореної інтеграції шляхом розширення присутності в ній іноземного капіталу. З метою визначення точки рівноваги між позитивами та негативами інтернаціоналізації банківського бізнесу, зміцнення конкурентних позицій вітчизняних банків на національному валютному ринку та окреслення шляхів удосконалення розвитку банківської системи України відповідно до національних інтересів, вважаємо за необхідне поглибити дослідження присутності іноземних банків у контексті визначення їх впливу на діяльність вітчизняних банків, на розвиток валютного ринку України та банківської системи загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функціонування іноземних банків на вітчизняному ринку дотепер неоднозначно сприймається науковцями та практиками. Одні наполягають на забезпеченні лібералізаційних умов для їх входження, інші – на застосуванні

різних обмежень та регулювання даного процесу. Останнім часом, особливо у кризовий та посткризовий періоди, науковців, практиків та громадськість стали турбувати питання впливу іноземного капіталу з банківської системи України та пов'язані з цим негативні явища: зниження її капіталізації, послаблення конкуренції, погіршення якості банківського обслуговування. Дослідженню даної проблематики приділяють увагу такі науковці: Дзюблюк О., Довгань Ж., Другов О., Кириченко М, Корнилюк Р., Смовженко Т. та інші.

Мета статті. Визначення основних завдань та можливих варіантів як зміцнення позицій вітчизняних банків на найбільш відкритому до глобалізаційних процесів валютному ринку, так і реформування банківської системи загалом.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на значну відкритість національної економіки, поступову лібералізацію доступу іноземного капіталу у банківську систему, зумовлену гострою нестачею капіталу в межах країни, а також тиском з боку міжнародних фінансових організацій, що висували вимоги щодо зняття обмежень у доступі іноземним банкам у вітчизняний банківський сектор, Україні необхідна виважена політика послідовної інтеграції, а не ухиляння від глобалізаційних процесів.

Водночас, як свідчить світовий досвід, надмірна лібералізація та відсутність ефективних регулятивних механізмів призвели до виникнення кризових явищ. Найбільш чутливими до них виявилися банківські установи, насамперед активно задіяні у валютних відносинах. Якщо на початкових етапах лібералізації економік країн ЦСЄ західні експерти і працівники МФО переконували керівництво багатьох країн у тому, що присутність іноземних банків має позитивний вплив на розвиток економіки перехідного типу [1, с.18], то на сьогодні навіть спеціалісти МВФ визнають, що присутність іноземних банків може нести приймаючій країні з ринком, що розвивається, не переваги, а проблеми. У сучасному світі налічується понад 100 країн, де існують ті чи інші обмеження доступу іноземних банків на внутрішні ринки банківських послуг [2, с.46].

Безумовно, входження іноземних банків у банківську систему України, спричинене глобалізацією та інтеграцією, є об'єктивно необхідним процесом, що сприяє припливу капіталу, поживленню ринкової конкуренції, покращенню банківського обслуговування. Водночас даний процес не позбавлений певних ризиків, наприклад, загрози втрати вітчизняними банками власних позицій на валютному ринку України.

Тому, щоб знайти вірне рішення щодо визначення умов подальшого функціонування іноземного банківського капіталу у нашій країні, слід об'єктивно підійти до визначення та врахування усіх переваг та недоліків присутності іноземних банків як для розвитку валютного ринку України, так і для банківської системи та країни загалом.

Відтак, якщо розглядати плюси присутності іноземних банків передусім для розвитку валютного ринку України, то серед них слід виділити таке:

- наповнення місцевого валютного ринку валютними ресурсами та зниження залежності від внутрішньої обмеженості валютних коштів;
- незначне здешевлення вартості валютних ресурсів, за умов стабільного валютного курсу та відсутності ажіотажного попиту на іноземну валюту;
- розширення можливостей щодо ефективного розміщення капіталу, розширення масштабів проектного фінансування та прямих іноземних інвестицій;
- встановлення та розширення відносин між національними та іноземними банками, що сприятиме здійсненню швидкого та якісного валютного обслуговування власних та клієнтських інтересів;
- розширення доступу до міжнародних валютних ринків та ринків капіталів;
- удосконалення та розширення спектра виконуваних банками валютних операцій;
- удосконалення організаційних процесів у валютній діяльності: підвищення якості аналізування та прогнозування динаміки розвитку, підвищення якості управління ризиками, впровадження сучасних банківських технологій та міжнародного досвіду здійснення валютних операцій, підвищення стандартів та якості валютного обслуговування, вдосконалення корпоративного управління;
- посилення конкуренції та підвищення ефективності функціонування банківських установ як головних учасників системи валютних відносин;

– розвиток ринкової інфраструктури: розширення суб'єктного та кількісного складу учасників валютного ринку.

При визначенні негативних проявів надмірної концентрації іноземного капіталу у банківській системі України слід розглядати їх окремо за такими сферами впливу: вітчизняні комерційні банки як суб'єкти валютних відносин, валютний ринок, банківська система, Національний банк України.

1. *Вітчизняні комерційні банки як суб'єкти валютних відносин* – тиск та погіршення конкурентоспроможності, порушення рівноправних умов діяльності (низька капіталізація, обмежений доступ до валютних ресурсів тощо), втрата найпривабливіших клієнтів та найвигідніших валютних операцій, а, отже, послаблення їхніх позицій у валютній діяльності.

2. *Валютний ринок* – швидкий ріст та переважання частки іноземних банків на ньому; ріст нестабільності внаслідок підвищеної вразливості фінансового сектора країни до світових валютно-фінансових криз, до постійних змін на міжнародних ринках цін позичкових капіталів; переважання операцій спекулятивного характеру та спекулятивних змін попиту і пропозиції іноземних валют; підвищення загрози відпливу капіталів за кордон та посилення волатильності валютних курсів; підвищення ризику залежного розвитку та нав'язування іноземними банками своїх правил гри в боротьбі за клієнта й витіснення вітчизняних банків з даного ринку.

3. *Банківська система* – порушення рівноваги та спричинення тиску на вітчизняну банківську систему сильними гравцями міжнародного рівня; збільшення її залежності та вразливості до зовнішніх шоків, до коливань на світових валютно-фінансових ринках та у банківських системах країн походження іноземних банків, імовірно перенесення їхніх ризиків та тенденцій розвитку на вітчизняну банківську сферу; прихід іноземних банків, що не мають високих міжнародних рейтингів і достатнього обсягу капіталу; ризики банкрутства головного офісу іноземного банку; зниження довіри населення до банків; експансія іноземного капіталу та втрата національності внутрішньою банківською системою.

4. *Національний банк України* – зниження ефективності у проведенні валютної та грошово-кредитної політики; ускладнення банківського нагляду та контролю за діяльністю іноземних банків та їхніх філій, що призведе до послаблення контролю за банківською системою України. А це, в свою чергу, може послабити ефективність та дієвість регулятивних заходів у сфері валютної діяльності, направлених на забезпечення реалізації основних пріоритетів валютної та грошово-кредитної політик, тобто означатиме втрату інструментів впливу на валютний ринок, без застосування яких неможливе регулювання економіки та забезпечення належного рівня економічної безпеки країни.

Відтак, вважаємо, що дії регулятивного характеру по допуску іноземних банків все ж повинні застосовуватись, аби не допустити входження у вітчизняну банківську систему іноземних банків з низькими рейтингами та ненадійною репутацією. Але при цьому важливою умовою, яка повинна виконуватись, є реалізація програми вдосконалення вітчизняної банківської системи, зокрема у контексті зміцнення вітчизняних банківських установ.

Прихильники приходу зовнішніх інвестицій у вітчизняну банківську систему наголошують на необхідності створення рівноправних умов для іноземних банків та їх філій без застосування обмежень та захисних бар'єрів щодо іноземного капіталу з метою забезпечення умов добросовісної конкуренції. Однак, вважаємо, що така рівність вестиме до нерівності у конкурентній боротьбі на користь саме іноземних банків, оскільки вони мають кращі можливості щодо доступу до значних обсягів ресурсної бази, надання ширшого асортименту послуг, володіють кращими банківськими технологіями та рівнем менеджменту порівняно з вітчизняними банками. Це сприятиме швидкому освоєнню ними значних та привабливих сегментів ринку, передусім валютного, та залученню кращих корпоративних клієнтів, витісняючи вітчизняні банки у менш привабливі та більш ризикові сфери малого бізнесу та обслуговування населення. За такої рівності вітчизняні банки не зможуть протистояти іноземним. Для прикладу, ринкова капіталізація найбільшого європейського банку Deutsche Bank у 2011 році становила 36 млрд. євро (48,1 млрд. доларів), активи – 2,16 трлн євро (2,88 трлн доларів), тоді як власний капітал усієї банківської системи України за станом на 01.05.2013 становив 175,4 млрд. грн. (21,92 млрд. дол. США), активи – 1 161,6 млрд. грн. (145,2 млрд. дол. США) [3; 4, с.45].

Необхідність недопущення надмірної концентрації іноземних банків на одному із сегментів ринку банківських послуг з метою уникнення подальшої монополізації і диктату цін на банківські послуги варто реалізовувати шляхом нормування активів з боку НБУ [5, с.44]. Оскільки іноземні банки є елементом глобалізації та міжнародного банківського бізнесу, який глибоко пов'язаний із валютною діяльністю, то прослідковується тенденція до завоювання ними лідерських позицій на валютному ринку України. Банки зі 100% вітчизняним капіталом уже поступилися у валютному кредитуванні юридичних та фізичних осіб, їх частка ринку за даними операціями становить 33,5% та 11,44% відповідно. Якщо загальні активи в іноземній валюті у вітчизняних банках складають 33,87%, то у банках з іноземним капіталом – 66,13%.

Прослідковується тенденція зниження активності банків зі 100% вітчизняним капіталом і при залученні коштів юридичних та фізичних осіб на валютні депозити. Якщо за станом на 01 жовтня 2009 року частка ринку вітчизняних банків за даними операціями становила 57,6% та 50,84% відповідно, то у квітні 2013 року вона склала 44,59% та 36,16% [6]. Слід відзначити, що банки з іноземним капіталом домінують не лише у валютному кредитуванні та залученні валютних депозитів, але й у кредитно-депозитних операціях загалом. Наприклад, їх частка ринку із кредитування юридичних та фізичних осіб у квітні 2013 року склала 56,84% та 78,94% відповідно, або в середньому – 67,89%. Для порівняння, у жовтні 2009 року частка кредитів та заборгованості клієнтів перед банками з іноземним капіталом у середньому становила 55,53% [6].

Переважаючими позиціями банків з іноземним капіталом є і залучення коштів як у національній, так і в іноземній валюті у юридичних та фізичних осіб, а саме 53,9% та 59,83% відповідно. Відтак частка ринку банків з іноземним капіталом за загальними зобов'язаннями у квітні 2013 року склала 55,65% проти 44,35% – частки банків з 100% вітчизняним капіталом.

Така ситуація свідчить про те, що без застосування оптимізаційних дій у сфері вітчизняної банківської практики та за наявності ліберальних умов присутності й функціонування іноземних банків важко буде забезпечити стабільний розвиток банківської системи та валютного ринку України, а вітчизняним банкам – втримувати власні позиції на даному ринку.

Згідно з статистикою кількість банків з іноземним капіталом в Україні зменшилась лише у 2011 році на два банки – з 55 до 53, з них 22 банки – це банки з іноземним капіталом. Насправді ж, якщо розглядати перелік банків з іноземним капіталом, то очевидно, що ще у 16-х банках розмір статутного капіталу наближений до стовідсоткового, в межах 96,03–99,99% (табл.1). Відтак можна стверджувати, що не 22, а 38 із 175 банків банківської системи України фактично повністю належать іноземним власникам. Із числа 15-ти банків, що формують I групу – лише 5 банків із 100% вітчизняним капіталом, із 20 банків II групи – 9 банків із 100% вітчизняним капіталом, із 24 банків III групи – 14, а із 116 банків IV групи – 94. Це свідчить, що іноземний капітал сконцентрований у найбільш надійних та сильних гравців ринку, натомість банки з чистим вітчизняним капіталом належать до слабших.

Таблиця 1

Банки з іноземним капіталом за станом на 01.04.2013

Table 1

Banks with foreign capital as of 01.04.2013

№ з/п	Назва банку	Країна походження капіталу	Частка акцій, що належить нерезидентам, %	Група	№з /п	Назва банку	Країна походження капіталу	Частка акцій, що належить нерезидентам, %	Група
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	Сбербанк Росії	РФ	100	I	29	Фольксбанк	Австрія	99,92	IV
3	ОТП Банк	Угорщина	100	II	30	Фідобанк (СЕБ банк)	Швеція	99,89	III

Закінчення Таблиці 1
End of the Table 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4	ІНГ Банк Україна	Нідерланди	100	II	31	Марфін банк	Кіпр	99,88	III
5	Банк Кредит-Дніпро	Кіпр	100	II	32	Кредобанк	Польща	99,56	III
6	Фідоккомбанк (Ерсте Банк)	Кіпр	100	II	33	Ідея Банк	Польща	99,06	IV
7	Правекс-банк	Італія	100	II	34	Профінбанк	Франція	98,10	IV
8	Унікредитбанк	Польща	100	II	35	Промінвест банк	РФ	97,85	I
9	Сіті банк	США	100	III	36	Банк Пертокоммерц-Україна	РФ	96,48	IV
10	ДіВібанк	Кіпр	100	III	37	Райффайзен банк Аваль	Австрія	96,36	I
11	Платинум банк	Кіпр	100	III	38	Форум	Німеччина	96,06	II
12	Банк «Руский стандарт»	РФ	100	IV	39	Банк Надра	Австрія	89,96	I
13	Прокредитбанк	Німеччина Британія	100	IV	40	Енергобанк	РФ, Кіпр	89,58	IV
14	БМ Банк	РФ	100	IV	41	Західкомбанк	Британія	51,0	IV
15	АСТРА БАНК	Греція	100	IV	42	БТА Банк	Казахстан	49,98	II
16	Дойчебанк ДБУ	Німеччина	100	IV	43	Укрбудінвестбанк	Швейцарія	37,14	IV
17	Кредит Європа банк	Нідерланди	100	IV	44	Експобанк	Кіпр	34,18	IV
18	СЕБ корпоративний банк	Швеція	100	IV	45	Дельта банк	США	30,10	I
19	Банк Ренесанс Капітал	Кіпр	100	IV	46	Укросоцбанк	Австрія	26,26	I
20	Банк «Траст»	РФ	100	IV	47	Приватбанк	Кіпр	24,99	I
21	Кредитвест банк	Туреччина	100	IV	48	Банк Кіпру	Кіпр	22,78	IV
22	Банк ЮНІСОН	Кіпр	100	IV	49	Банк «Народний капітал»	Швеція	20,46	IV
23	Омега (Сведбанк)	Швеція	99,99	III	50	Банк Перший	Груї зія	19,39	IV
24	Укрсиббанк	Франція Британія	99,99	I	51	Мегабанк	Німеччина	15,0	III
25	Креді Агріколь Банк	Франція	99,99	II	52	Індустріабанк	Австрія	11,07	III
26	ПРЕУС банк МКБ	Греція	99,98	III	53	Вейбі банк	РФ	4,24	II
27	ВТБ	РФ	99,97	I					

Примітка: складено за матеріалами [14].

Розглядаючи структуру іноземного капіталу у банківській системі України за країнами походження (рис.1), слід відзначити й те, що впродовж останніх кількох років спостерігається швидке зростання частки російських інвесторів, яке, на думку Р. Корнилюка, підкріплюється геополітичними цілями їхніх власників. Науковець зазначає: «якби прихід росіян на український ринок ґрунтувався виключно на економічних інтересах, навряд інвестори в особі держави та нафтових магнатів північно-східного сусіда продовжували б активно вкладати кошти у нерентабельний банківський бізнес. Адже показники рентабельності капіталу (ROE) російських банків більше нагадують динаміку ROE покинутих західними інвесторами банків, ніж криві рентабельності європейських установ, котрі лишилися на ринку» [12].

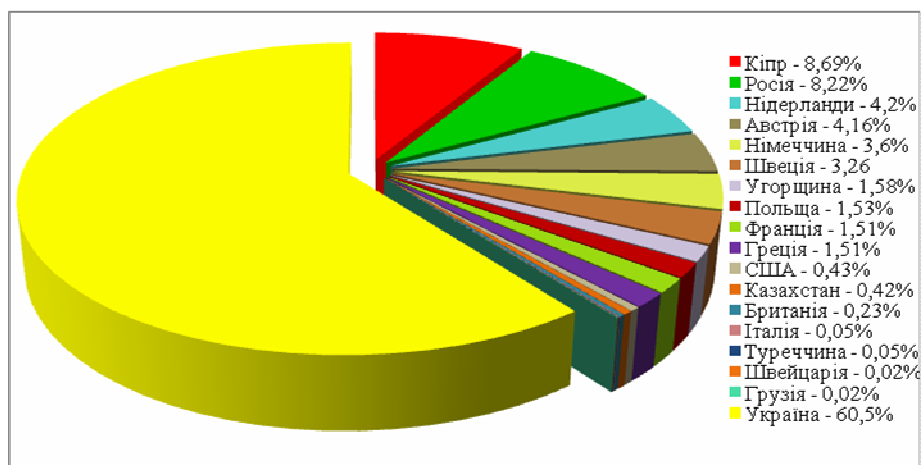

Рисунок 1. Структура капіталу банківської системи України за станом на 01.04.2013 [4, с.70–72; 14; 15]

Figure 1. The capital structure of the banking system of Ukraine as of 01.04.2013

Якщо ж говорити про частку іноземного капіталу у банківській системі України загалом, то можемо відзначити, що вона зростала до 2011 року включно, у 2012 році спостерігався спад і за станом на 1 травня 2013 року склала 37,9% (рис.2).

Така тенденція викликала занепокоєння у економістів та громадськості. Зокрема директор економічних програм Центру Разумкова В. Юрчишин відзначив, що з України йдуть банки, головні акціонери яких знаходяться у розвинених європейських країнах. На їхнє місце приходять українські й російські установи, що не мають тривалої стабільності й високої довіри. Цей чинник створює настороженість з приводу здатності банківської системи протистояти системним кризам [8].

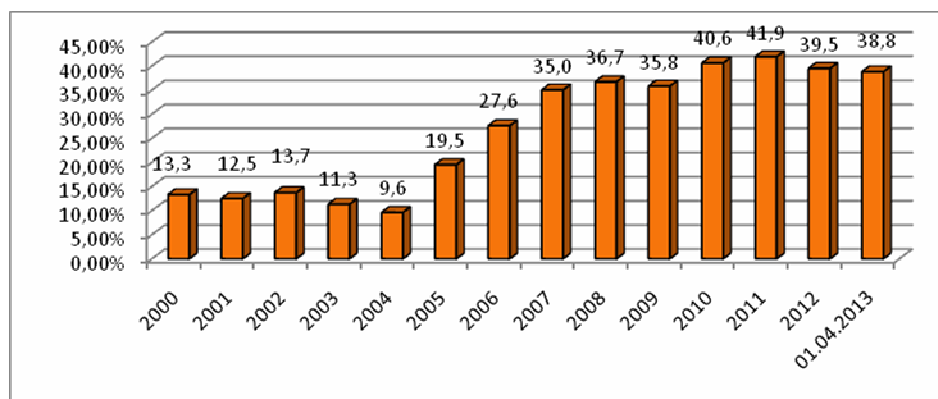

Рисунок 2. Частка іноземного капіталу у банківській системі України [7]

Figure 2. The share of foreign capital in the banking system of Ukraine

На думку О. Соскіна, вихід іноземного капіталу з банківської системи України призведе до її занепаду, оскільки наша банківська система тримається лише завдяки європейським банкам, які відкрили в Україні свої дочірні банки. Саме завдяки банкам з іноземним капіталом фінансовій системі у 2008 році вдалося втриматися. Якщо вони зараз підуть, то це призведе до її занепаду [9].

Справді, у період валютно-фінансової кризи та посткризового відновлення антикризова політика іноземних банків полягала в закріпленні позицій на ринку банківських послуг України завдяки доступу до фінансових ресурсів материнських груп, що сприяло стабілізації банківської системи України. Підтримувати капіталізацію іноземних банків в Україні

допомогли не лише материнські структури та національні уряди країн-донорів, а й фінансові організації. Протягом 2008–2009 рр. ЄБРР виділив близько 800 млн. дол. для рефінансування ряду українських банків у формі викупу акцій і субординованих кредитів, Світовий банк – 400 млн. дол., МФК – 125 млн. дол. [10, с.150]. Якщо не брати до уваги державні банки, усі підтримані ЄБРР фінансові інститути належали іноземним власникам.

Натомість низка вітчизняних банків була вимушена оголошувати технічні дефолти перед іноземними кредиторами і вести переговори про реструктуризацію боргу, або ж погоджуватися на введення тимчасової адміністрації, націоналізацію чи ліквідацію.

О. Соркіс наголошує, що вихід крупних європейських банків – це посилення тенденцій щодо краху банківської системи України, тому що в Україні сьогодні 38 збиткових банків, а 21 банк знаходиться у стані ліквідації та банкрутства [9].

То чи за таких обставин, за такої квалості вітчизняної банківської системи ще не назріло питання її оздоровлення не лише шляхом збереження високої частки «крупних європейських банків» у ній, але й шляхом реорганізаційних дій з метою формування конкурентоспроможних, стабільних, надійних, з доброю репутацією вітчизняних банків?

Досліджуючи проблему впливу іноземного капіталу Р. Корнилюк дійшов висновку, що відтік іноземних інвестицій – це насправді зміна стратегії або перерозподіл ринку безпосередньо між іноземними інвесторами. Наприклад, ВАБанк ізраїльські акціонери продали кіпро-українському інвестору, Фольксбанк – дочірні банки австрійської материнської групи продані Сбербанку Росії, Home Credit Bank в Україні проданий акціонерам «Платіnum банку» [11].

Банки, з яких вийшли європейські інвестори, не були найбільшими або системними. Аналіз динаміки активів за 01.01.2003–01.01.2012 роки довів, що країну покидали інвестори банків другого ешелону, обсяг активів яких різко знизився після кризи і склав близько 10 мільярдів гривень на початок 2012 року. Іншою групою фінансових інституцій, акціонери яких покидали український ринок, були невеликі банки з обсягом активів менше 4 мільярдів гривень, зміна власників котрих навряд чи мала суттєвий ефект на банківську систему. Водночас найбільші західноєвропейські банки з розвиненою територіальною мережею й активами понад 20 мільярдів гривень залишаються на ринку попри суттєві втрати ринкової частки, викликані проблемною заборгованістю [12].

Не зважаючи на проблемну ситуацію в банківській системі України, продовжувався прихід нових іноземних інвесторів. У січні 2009 р. Внешкономбанк, що належить уряду Російської Федерації, викупив 75% акцій системного Промінвестбанку. Влітку 2009 р. ЄБРР та німецький державний банк розвитку KfW придбали в цілому 30% акцій Мегабанку. У вересні відкрив дочірній банк в Україні Дойче Банк (ФРН). Також збільшилася частка нерезидентів у таких системних банках, як Укрсиббанк, Форум, VAB Банк [10, с.150]. Відтак, незважаючи на кризу, банківська експансія триває і транснаціональний капітал з кількох геополітичних полюсів планети стимулює конкурентну боротьбу за поділ українського банківського ринку.

Розглядаючи питання впливу іноземного капіталу, слід зазначити, що воно турбує не лише недостатньо розвинену банківську систему України. Наприклад, за повідомленням агентства Bloomberg кількість іноземних банків, що працюють у Швейцарії, скорочується через існування тиску на країну в плані необхідності скасування банківської таємниці, а також посилення регулювання. Згідно з даними швейцарської Асоціації іноземних банків за період з початку 2012 року до травня 2013 року число іноземних банків у Швейцарії скоротилося з 145 до 129 з 145. Об'єм активів в управлінні іноземних банків скоротився в 2008–2012 роках на 25%, до 870,700 млрд. швейцарських франків (\$ 921 млрд.), оскільки клієнти поступово виводять з них кошти [13].

Це ще раз свідчить про те, що за сучасних умов глобалізації та відкритості ринків питання міграції капіталів з банківської системи однієї країни в іншу – явище постійне і відповідає характеру дії вільного ринку. Відтак поклати надії на іноземні банки як на стабілізатор вітчизняної банківської системи – справа досить ризикова. Необхідно оздоровлювати банківську систему України передусім на вітчизняній складовій – банках з вітчизняним капіталом, здатних конкурувати з іноземними.

Процеси, що відбуваються у банківській системі України, безумовно свідчать про необхідність зміцнення передусім її національної складової. Банкам зі 100% вітчизняним капіталом важко конкурувати з іноземними, у них обмежений доступ до валютних ресурсів, вони загалом поступаються технологіями ведення банківського бізнесу. Очевидно, що назріла необхідність проведення банківської реформи, основною метою якої є розвиток та зміцнення банківської системи України шляхом оздоровлення її вітчизняної складової, наприклад, через механізми реорганізації та консолідації вітчизняних банків.

Вважаємо, що одним із напрямків зміцнення позицій вітчизняних банків на валютному ринку є підвищення рівня їх капіталізації передусім шляхом реорганізаційних перетворень у банківській системі. Слід нагадати, що конкурентна боротьба за капітал у сучасному глобалізованому світі сприяла поглибленню процесів концентрації і централізації банківського бізнесу в ряді держав. Процеси злиття тривають у США та Західній Європі уже кілька десятиліть. Наприклад, тільки за першу половину 1990-х років у Швейцарії кількість банків зменшилася на 24%, у Франції – на 22%, у Німеччині – на 20%, в Іспанії – на 15%, у США – на 18% [16]. З метою збереження прибутковості та захищеності від недружнього поглинання іншими європейськими банківськими об'єднаннями у 2004–2006 роках об'єднувалися європейські банки – іспанський банк BSCN з британським Abbey National, іспанський банк BBVA з італійським Banca Nazionale de Livoro, італійський Uni Credito з німецьким HVB. З цією ж метою об'єдналися американські банки «JP Morgan Chase» і «Bank One», обсяг активів утвореного об'єднання «JP Morgan & Co» становить 1,1 трлн. дол. у порівнянні з 1,2 трлн. дол. у «Citigroup» [17, с.53].

Слід відзначити, що позитивом консолідації вітчизняних банків для валютного ринку України служитиме:

1) зміцнення фінансової стійкості банківських установ, а, отже, підвищення можливостей дотримання нормативних вимог та виконання регулятивних заходів, прийнятих НБУ щодо впливу на стан валютних відносин, що, відповідно, сприятиме ефективній реалізації валютної політики держави та стабільному розвитку внутрішнього валютного ринку;

2) поживлення ринкової кон'юнктури, оскільки підвищення конкурентної боротьби за клієнта та позиції на валютному ринку сприятиме як покращенню рівня обслуговування, розширенню спектра валютних послуг, так і зниженню їх вартості;

3) підвищення бар'єра входження на валютний ринок його потенційних учасників тощо.

Серед негативів об'єднання банків можна назвати загрозу монополізації валютного ринку. Однак розрахований на основі індексу Херфіндала-Хіршмана індекс концентрації сукупного банківського капіталу на кінець 2011 року становив 407,34 [18, с.11], що свідчить про низьку конкуренцію капіталу серед банківських установ України (а монопольним ринок вважається тоді, коли $I_{hh} \geq 1800$). Тому можна стверджувати, що в Україні є усі підстави для концентрації й консолідації банківського капіталу.

Враховуючи міжнародну практику, з метою посилення своїх позицій на валютному ринку країни вітчизняні банки можуть об'єднуватися як між собою, так і створювати тимчасові об'єднання з іноземними банками чи бути учасниками міжнародного банківського консорціуму, але з умовою обов'язкового збереження самостійності. Наприклад, австралійський банк Partnership Pacific створено за участю Bank of America (США), Bank of New South Wells (Австралія) і Bank of Tokyo (Японія) з метою фінансування гірничорудної промисловості в Австралії та на островах Тихого океану. European-Brazilian Bank створено за участю Bank of America (США), Banco do Brazil (Бразилія), Deutsche Bank (Німеччина) і Dai-ichi Kangyo Bank (Японія) саме з метою обслуговування міжнародної діяльності [19, с.28].

Розширенню можливостей у веденні валютної діяльності сприятиме і створення небанківських холдингів шляхом об'єднання навколо банку, скажімо, страхових, туристичних, пенсійних, лізингових чи інвестиційних компаній, що вестиме до розширення кола клієнтів та джерел залучення ресурсів для виконання, з одного боку, традиційних, а з іншого – розвитку нових валютних операцій.

Відтак консолідація банківського бізнесу сприятиме розширенню валютних відносин, диверсифікації валютних ризиків, зменшенню витрат за рахунок ефекту масштабу, здешевленню вартості валютних ресурсів, збільшенню обсягів інвестицій, поліпшенню

організаційного і фінансово-валютного менеджменту, розширенню доступу до новітніх банківських технологій у валютному бізнесі.

Разом з тим, з метою зміцнення та розширення власних позицій на валютному ринку, вітчизняним банкам України слід особливу увагу приділяти підвищенню професіоналізму у здійсненні валютних операцій, зокрема у напрямках:

- удосконалення методів та підвищення якості обслуговування клієнтів при наданні традиційних валютних операцій;
- впровадження нових валютних операцій, нових технологій та правил ведення валютної діяльності;
- розширення меж валютної діяльності шляхом поєднання безпосередньо валютних операцій з іншими напрямками банківської діяльності.

Висновки. Для забезпечення національної безпеки та реалізації інтересів національної економіки, запобігання кризи української банківської системи та зміцнення позицій вітчизняних банків на національному валютному ринку України потрібні міцні, стабільні й надійні банки, які б могли скласти гідну конкуренцію іноземним банкам. Необхідністю сьогодення є розроблення та реалізація стратегії розвитку банківської системи України в умовах інтегрованого світу, яка визначить пріоритетні завдання, направлені передусім на захист вітчизняної банківської системи від негативного впливу зовнішніх факторів та на зміцнення позицій вітчизняних банків на валютному ринку з метою забезпечення успішних економічних перетворень та безпеки держави. Це зумовлено:

- по-перше, тим, що ізоляція від іноземного капіталу за сучасних умов фінансової глобалізації та активної участі України у міжнародних відносинах, веде до обмеження насиченості вітчизняного валютного ринку ресурсами, до гальмування розвитку валютної діяльності банків, до зниження їх конкурентоспроможності та ефективності обслуговування зовнішньоекономічної діяльності своїх клієнтів;

- по-друге, неконтрольований прихід сильніших іноземних банків у порівнянні з вітчизняними банками витісняє останніх із позицій маркет-мейкерів внутрішнього валютного ринку на позиції маркет-юзерів.

Кажучи про необхідність регулювання процесів входження іноземного капіталу у банківську систему України, ми не маємо на увазі строгої регламентації напрямів діяльності та створення необґрунтованих бар'єрів для іноземних банків з одночасним забезпеченням усіляких протекцій для вітчизняних банків. Зрозуміло, що відтік іноземного, передусім європейського капіталу не є позитивним явищем. Зі зменшенням кількості західних інвесторів гальмуватиметься розвиток ризик-менеджменту, впровадження європейських стандартів та прозорості банківського бізнесу. Ми пропонуємо шукати шляхи розвитку та зміцнення банківської системи України передусім у її вітчизняній складовій, а також захистити її від припливу ненадійного та незацікавленого у національному розвитку економіки України капіталу.

Conclusions. Ukraine needs strong, sustainable and reliable banks that can compete with foreign banks in order to ensure the financial security and national economic interest and prevent the Ukrainian banking system's crises and strengthen the domestic banks' position in the domestic currency market.

The formation and implementation of Ukrainian banking system development strategy is a very important success factor nowadays. It will identify the priorities that primarily will be aimed at protecting the banking system from the negative impact of external factors and strengthening the domestic banks' position in the foreign exchange market in order to ensure successful economic reforms and financial state security. The necessity of the banking system development strategy is caused by:

- 1) the isolation from foreign capital in modern conditions of financial globalization and inactive Ukraine's participation in international monetary relations which leads to resources limitation of the domestic currency market, inhibition of foreign banks activity, reducing the competitiveness of Ukrainian banks and efficiency of clients servicing;

2) the uncontrolled interference of stronger foreign banks compared to domestic banks leads to situation where the Ukrainian banks change their positions of market makers in the domestic exchange market by the market-users' positions.

When talking about the necessity of foreign capital inflows regulation in the Ukrainian banking system, we don't mean the strict regulation of banking activity and barriers against the foreign banks while providing policies for domestic banks security. It is clear that the foreign capital outflow (mainly European) is not a positive consequence. By decreasing the number of Western investors, it limits the risk management policy and European standards implementation for the banking business transparency.

We aim to search for the ways to develop and strengthen the Ukrainian banking system especially in the domestic market, and protect it from the weak capital inflow that is not in the interest of national economic development.

Використана література

1. Верников, А.В. Иностраннные банки и качество корпоративного управления [Текст] / А.В. Верников // Деньги и кредит. – 2004. – № 9. – С.14–18.
2. Иванов, Е. Валютная либерализация и национальная экономика [Текст] / Е. Иванов, М. Ершов // Деньги и кредит. – 2003. – № 6. – С.44–47.
3. Смовженко, Т. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах євроінтеграції України. Організаційний аспект [Текст] / Т. Смовженко, О. Другов. // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 11. – С.34–37.
4. Основні показники діяльності банків України на 1 травня 2013 року [Текст] // Вісник Національного банку України. – 2013. – №6. – С.45.
5. Дзюблюк, О. Глобалізаційні процеси та участь іноземного капіталу у розвитку вітчизняної банківської системи [Текст] / О. Дзюблюк // Банківська справа. – 2008. – № 2. – С.37–45.
6. Владимир, О. М. Банки в системі організації валютних відносин в умовах ринкових трансформацій економіки України: д. ... кандидата економічних наук: 08.00.08 [Текст] / О.М. Владимир. – Тернопіль, 2012. – 196 с.
7. Основні показники діяльності банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807.
8. Відхід з України іноземних банків знижує стійкість банківської системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news_id=3902.
9. Вихід іноземного капіталу з банківської системи України призведе до її занепаду – О.Соскін / Українські національні новини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/exclusive/566836-vihid-inozemnogo-kapitalu-z-bankivskoyi-sistemi-ukrayini-prizvede-do-yiyi-zanepadu-%E2%80%93o.soskin>
10. Корнилюк, Р. В. Ретроспективний аналіз діяльності іноземних банків в Україні [Текст] / Р.В. Корнилюк // Економіка і регіон. – 2010. – № 3(26). – С.146–152.
11. Іноземні банки в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bankografo.com/inozemniy-kapital-v-bankah-ukrayini-statistika-za-2000-2012-roki.html>.
12. Корнилюк, Р. Іноземні банки в Україні: виживають сильніші / Р. Корнилюк // Реальна економіка 30.01.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://real-economy.com.ua/publication/22/33205.html>.
13. Швейцарію покидають іноземні банки // Ukrainian journal Економіст [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/2757-shveycaryu-pokidayut-nozemn-banki.html>.
14. Довідник банківських установ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/bankdict/search>.
15. Інформація про власників істотної участі у банку за станом на 01.04.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=51343>.
16. World economic and Financial Surveys Global Financial Stability Report. Market Developments and issues April 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2007/01/index.htm>.
17. Черкашина, К. Ф. Підвищення рівня капіталізації банків як передумова інтеграції до європейського фінансового ринку [Текст] / К.Ф. Черкашина // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 3 (45). – С.49–55.
18. Довгань, Ж. Взаємозв'язок рівня концентрації капіталу в банківській системі України та її фінансової стійкості [Текст] / Ж. Довгань // Наука й економіка. – 2013. – №1 – С.7–15.
19. Кириченко, М. Інтернаціоналізація банківської діяльності: досвід країн Центрально-Східної Європи і перспективи для України [Текст] / М. Кириченко // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 8. – С.25–28.
20. Владимир, О. Можливості зміцнення позицій вітчизняних банків на валютному ринку України [Електронний ресурс] / О. Владимир, В. Паляниця // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2013. – Вип. 1 (8). – С.87–98. – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13vomvru.pdf>.
21. Deutsche Bank став найбільшим банком Європи за активами // Економічна правда – [Електронний]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2012/03/27/319891/>.